

KYBERNETICKÁ ŠIKANANA

Metodické náměty na výukové aktivity

1. Východiska

S kybernetickou šikanou (cyberbullying) má podle České školní inspekce zkušenost víc než polovina českých základních a středních škol. Podle dostupných výzkumů vzniká kyberšikana především ve školním prostředí. Z něj ve většině případů pocházejí pachatelé i oběti.

2. Cíle výukových aktivit

Cílem je vybudovat zdravý a zodpovědný přístup žáků k internetu a online službám a ovlivnit jejich postoje k internetové agresi, to znamená k jejímu odsouzení a nabídnutí podpory obětem. Dlouhodobým cílem je budování zdravého školního klimatu s cílem minimalizovat riziko vzniku kyberšikany. Všechny aktivity jsou navrženy tak, aby žáci co nejvíc pracovali a učitel jejich aktivitu vedl a koordinoval.

1. Aktivita Co víme o kyberšikaně?

2. Aktivita Agresivní kluci

3. Aktivita Youtuberka Katka

4. Aktivita Petr z Minecraftu

5. Aktivita Hranice kyberšikany

Další aktivity spojené s kybernetickou šikanou a tzv. sextingem jsou součástí materiálu **Sexting - náměty na výukové aktivity**. Najdete ho na www.O2chytraskola.cz.

Co víme o kyberšikaně?

Zadání

1. Kamarád ti pošle ošklivou SMS, ve které tě urazí, a pak už to nikdy

2. Někdo si tě vyfotí mobilem a fotku upraví tak, aby tě zesměšňovala. Pak ji začne rozesílat tvým spolužákům.

3. Někdo ti vytvoří falešný profil na Facebooku a tvým jménem urazí, pomlouvá a napadá na internetu další lidi.

4. Někdo nahraje na mobil video, jak sedíš na záchodě. Video nahraje na YouTube.

5. Maminka ti zakázala internet, protože jsi zlobil.

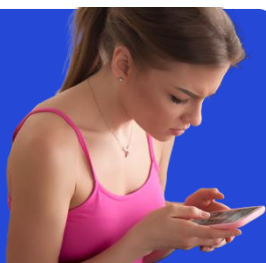
6. Někdo ti napsal na zeď na Facebooku, že tě nemá rád (nepoužil nadávky).

7. Spolužáci na internetu vytvořili veřejnou diskuzní skupinu, ve které o tobě rozšiřují lži a pomluvy.

8. Spolužák tě vydírá, že pokud mu nebudeš odevzdávat kapesné, rozšíří o tobě na internetu, že jsi homosexuál (gay/lesba).

9. Tvůj nejlepší kamarád ti na profil napíše: „Ty jsi ale dobytek!“ a doprovodí svůj vzkaz několika smajlíky.

10. Kamarád tě ve škole urazil, a proto jsi se rozhodl pomstít. Tajně jsi ho ve škole vyfotil a pak dal fotku na síť s tím, že je zloděj.

Cílem aktivity je vymezení hranic kyberšikany a vysvětlení rozdílů mezi kyberšikanou a prostým šikádlením. Využíváme především metody brainstormingu, samotné pojmy vysvětlují žáci, učitel slouží jako průvodce. Jednotlivá zjištění zapisuje do pojmových nebo myšlenkových map.

Vysvětlení teoretického základu najdete například v příručce Rizika virtuální komunikace (příručka pro učitele a rodiče). Materiál je ke stažení na stránkách www.O2chytraskola.cz

Otázky

- 1 **Zkuste říct vlastními slovy, co je kyberšikana.**
Instrukce: učitel roztrídí zjištění do logických oblastí – pojmové mapy.
- 2 **Znáte někoho, kdo zažil kyberšikanu na vlastní kůži? Můžete popsat, co se mu stalo?**
- 3 **Jaký je rozdíl mezi klasickou šikanou a kyberšikanou?**
- 4 **Zkuste popsat, co cítí oběť.**
Řešení: fyzické projevy, psychické projevy.
- 5 **Proč vlastně lidé páchají kyberšikanu?**
Řešení: z pomsty, upevnění pozice ve skupině nebo přeženou vtip apod.
- 6 **Páchají kyberšikanu jen kluci, anebo i děvčata?**
Řešení: Samozřejmě obě pohlaví.
- 7 **Je kyberšikana trestný čin?**
- 8 **Na koho se obrátit, když mám s kyberšikanou problém?**

Vymezujeme hranice kyberšikany (práce s deseti lístečky)

Žáci rozhodnou, které situace se dají označit za kyberšikanu, a které jsou spíš přátelským pošťuchováním. U kyberšikany musí platit, že je intenzivní, má na oběť dopad a je to opakovaný jev (zpravidla dlouhodobější). Není to tedy jednorázový akt, který dál nepokračuje. U kyberšikany neexistuje rovnováha sil (u přátelského pošťuchování a šikádlení jsou síly vyrovnané).

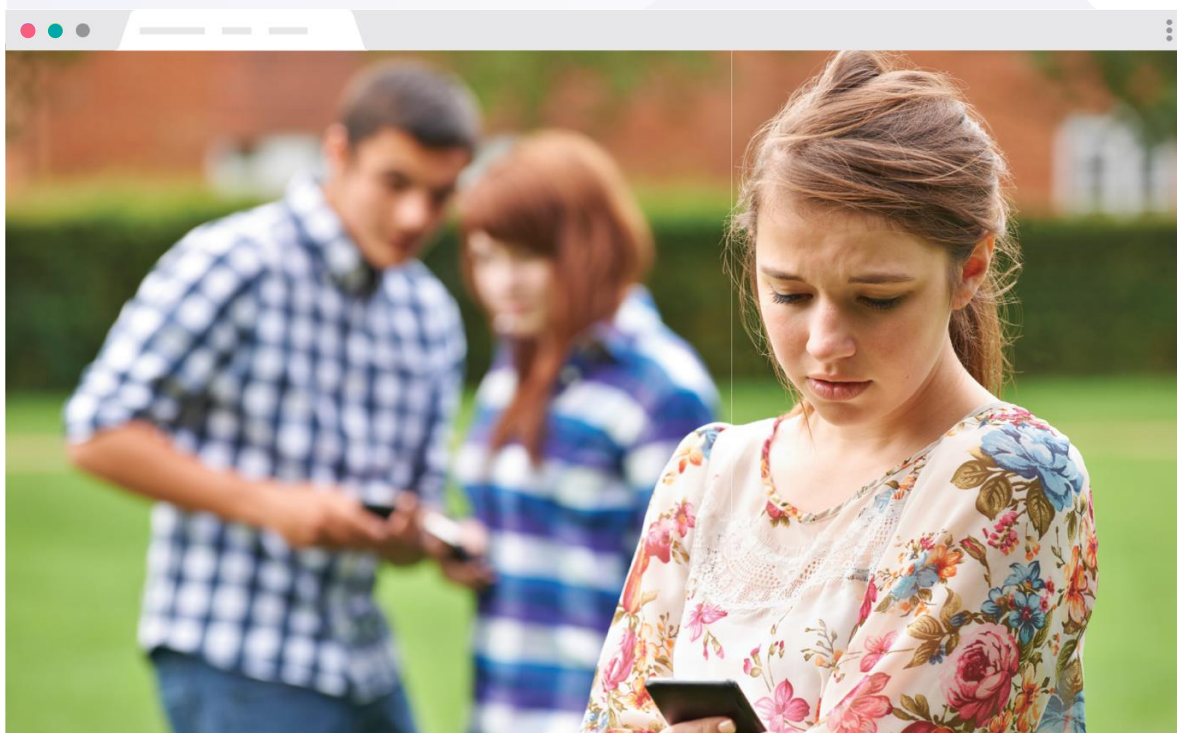
Řešení aktivity (práce s deseti lístečky)

- Nejde o kyberšikanu – je to jednorázová agrese.
- Jde o kyberšikanu.
- Jde o kyberšikanu (tzv. krádež identity).
- Jde o kyberšikanu.
- Nejde o kyberšikanu (přestože žáci rádi vykřikují, že je to šikana).
- Nejde o kyberšikanu – lidé mají právo vyjadřovat i negativní názory.
- Jde o kyberšikanu.
- Jde o kyberšikanu – i vydírání je kyberšikanou (přestože ještě nedochází k šíření).
- Nejde o kyberšikanu, ale o šikádlení. Kamarádi mohou použít i vulgární výrazy, přesto je nevnímají jako ponižující a ubližující, síly jsou vyrovnané.
- Jde o kyberšikanu.

Agresivní kluci

Zadání

Čtyři žáci 7. třídy nesnášeli spolužačku Marii. Založili si proto diskuzní skupinu na Facebooku s názvem „Nesnášíme Marii Novákovou“. Ve skupině Marii uráželi, nadávali jí, zveřejňovali její fotky. Postupně do skupiny přidali celou třídu a nakonec skupinu zveřejnili. Čím víc dětí se do komunikace zapojilo, tím horší příspěvky se ve skupině objevovaly, členové skupiny si nakonec psali o tom, že Marii zavraždí, že ji rozřežou na kusy, že její tělo spálí apod.

Cílem aktivity je zamyslet se nad rozdíly mezi online světem a světem reálným, navrhnout případná řešení situace z pohledu oběti, ale i rodiče a učitele. Zároveň navrhnout vhodná opatření, jak do budoucna zopakování situace zabránit.

Aktivita je vhodná jako skupinová práce. Žákům vytiskneme příběh včetně fotky, která je důležitá k podpoře emočního prožitku dětí a identifikaci s obětí. Následně je necháme odpovědět na připojené otázky a rozvedeme diskusi na téma, jestli může verbální agrese v online prostředí člověku ublížit.

Otázky

- 1 **Myslíte si, že kluci své výhrůžky mysleli vážně?**
- 2 **Jak byste se cítili, kdybyste byli Marií? Co byste prožívali?**
- 3 **Můžou nadávky a výhrůžky v online světě lidem ublížit? Jak?**
- 4 **Jak byste situaci řešili z pohledu Marie?**
Řešení: můžeme navést diskusi k technickým řešením – blokad, oslovením dospělého – učitele, rodiče, blokad obsahu na internetu, kontaktováním pachatelů atd.
- 5 **Představte si, že byste byli učitel, kterému se Marie svěřila. Jak byste danou situaci řešili?**
- 6 **Představte si, že byste byli rodiče, kteří na internetu narazili na diskusní skupinu o svém dítěti. Co byste dělali?**
- 7 **Myslíte si, že by bylo dobré v této situaci kontaktovat policii? Jak byste to udělali? Co byste policii řekli?**

Shrnutí diskuzní části

Závěrem diskuze by mělo být sdělení, že i na internetu můžeme lidem vážně ublížit a že oběť často nedokáže rozlišit, jestli své výhrůžky myslíme nebo nemyslíme vážně. Stejně tak je nutné upozornit na důsledky, které můžeme svým chováním způsobit.

Navazující aktivity

- 1 **Tvorba plakátu upozorňujícího na nebezpečí kybernetické šikany.**
- 2 **Tvorba letáčku s kontakty (odkazy, telefonní čísla) na organizace, které nám můžou pomoci kyberšikanu vyřešit.**
- 3 **Zpracováním „vlastní“ přednášky nebo prezentace pro spolužáky o tom, co je kyberšikana.**

Dokončení příběhu

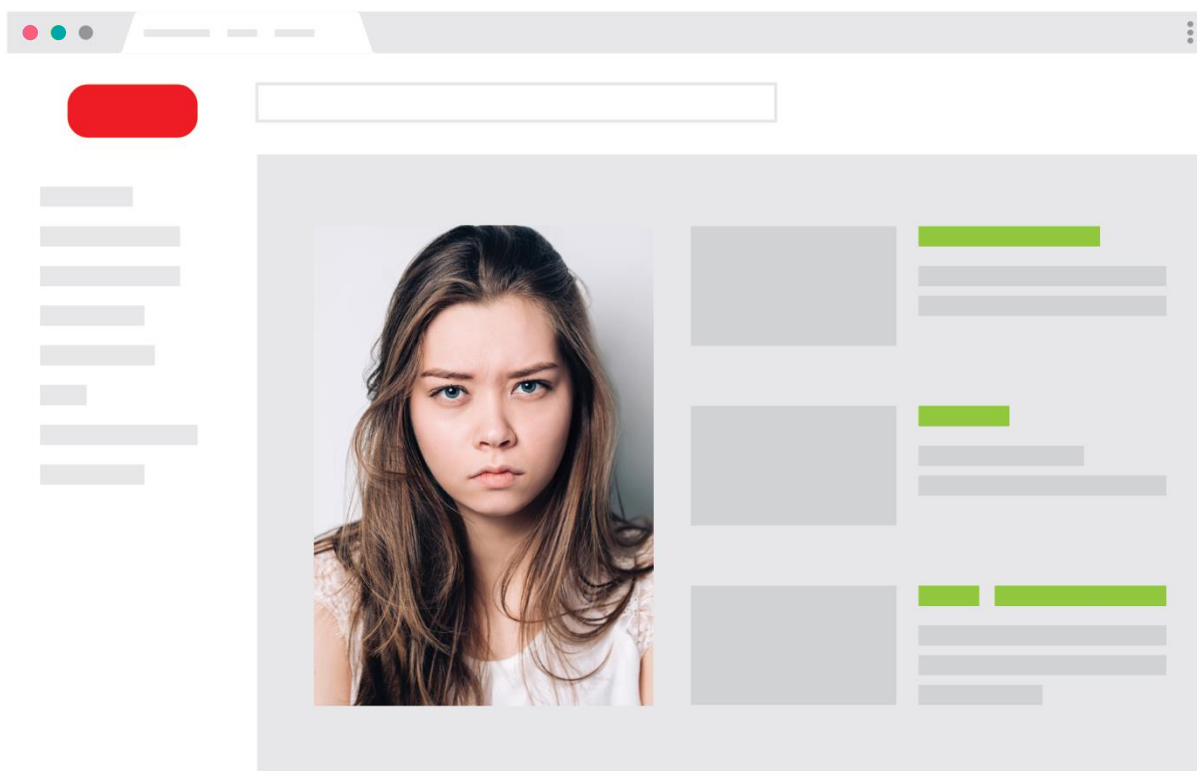
Výše uvedený příběh vychází ze skutečného příběhu kyberšikany a vyvíjel se následovně ve dvou liniích.

- 1 **Ředitel školy se o existenci diskuzní skupiny dozvěděl, nechal ji zablokovat a potrestal žáky, kteří skupinu založili, sníženou známkou z chování.**
- 2 **Nezávisle na postupu ředitele se na Facebook podívala maminka Marie (vyhledávala jméno a příjmení své dcery, protože chtěla vědět, zda nemá na Facebooku profil). Nalezla diskuzní skupinu, navštívila ji, vytiskla komunikaci mezi žáky a oznámila věc policii. Ta zahájila vyšetřování – podezření ze spáchání trestného činu (vražda ve stádiu plánování). Výsledky žáků odhalily, že o tento skutek nejde – věc byla vyhodnocená jako přešůpek.**

Youtuberka Katka

Zadání

Třináctiletá Katka milovala youtubery a také se chtěla youtuberkou stát. Na YouTube si vytvořila svůj vlastní kanál, do kterého pravidelně nahrávala videa zaměřená na módu (oblast fashion – líčení, česání, vzhled...). Některým dětem z její třídy se líbila a snažily se ji napodobovat. Několik spolužaček a spolužáků ji ale začalo urážet, nadávat jí, jak je ohavná, jak je odpudivá, jak jí to nesluší. Na Instagramu si proto vytvořili vlastní profil, kam nahrávali různé Katčiny fotky, které vulgárně komentovali. Do profilu postupně začalo přispívat víc spolužáků a spolužaček.

Třetí aktivita se zaměřuje na kyberšikanu ve spojení s fenoménem youtuberství – děti jsou v kontaktu s prostředím YouTube od mala, obsah na YouTube sledují podle výzkumů realizovaných v ČR

(<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/pohledem-vedy/1256-facebook-vs-youtube>) od útlého věku (cca 9 let), kolem 13 let přecházejí na Facebook a pořád častěji na Instagram.

Aktivitu proto věnujeme právě činnostem spojeným s YouTube. Aktivita je vhodná jako skupinová práce. Žákům vytiskneme příběh včetně fotky, která je důležitá k podpoře emočního prožitku dětí a identifikaci s obětí. Následně je necháme odpovědět na připojené otázky a rozvedeme diskusi na téma, jestli může verbální agrese v online prostředí člověku ublížit.

Otázky

- 1 Kdo z vás sleduje YouTube? Jaká videa na YouTube sledujete?
- 2 Sledujete youtubery? Chtěli byste být jako youtuberi? Proč?
- 3 Myslíte si, že má youtuberství nějaká pozitiva?
- 4 Myslíte si, že youtuberství má taky nějaká negativa?
- 5 Jak byste reagovali, kdybyste byli na Katčině místě? Co byste dělali?
- 6 Když je někdo na internetu slavný, má pouze své fanoušky, nebo i tzv. hatery?

Můžeme využít i otázky z první aktivity.

Shrnutí diskuzní části

Výsledkem diskuzí by mělo být sdělení, že sláva v prostředí internetu má svoje pozitiva i negativa a v podstatě každý úspěšný youtuber/streamer/influencer má kromě fanoušků i nepřátele, tzv. hatery. A za hrstkou úspěšných je poměrně velká skupina neúspěšných. Současně pokračujeme v poselství, že i na internetu můžeme lidem vážně ublížit a že oběť často nedokáže rozlišit, jestli své výhrůžky myslíme vážně, nebo ne. Stejně tak je nutné upozornit na to, jaké podobné chování může mít důsledky.

Další možnosti práce s tématem

K umocnění tématu můžeme využít i různé druhy audiovizuálního obsahu, který se na kyberšikanu v prostředí sociálních sítí zaměřuje. Můžeme vyjít např. z refrénu klipu Cizí zed': „Rádi píšem na cizí zed' a další jed plodí další jed. A to, že každý může mít svůj hlas, neznamená, že musí soudit nás...“

Klip Cizí zed' (Kazma, kampaň 1/10)

(<https://www.stream.cz/onemanshow/10027737-pisen-ktera-se-pres-noc-stala-hitem-onemanshow-foundation-cizi-zed>)

Petr z Minecraftu

Zadání

Jedenáctiletý Petr byl vášnivý hráč online hry Minecraft. S kamarády hrál hru na serveru, kam denně přišlo hrát víc než 2 000 uživatelů. Jednotliví hráči společně komunikovali přes běžný chat dostupný z herního prostředí, občas se ale komunikace přenesla i na Skype. Při objevování Minecraftu se Petr seznámil s třináctiletým Jakubem. Z obou chlapců se stali herní přátelé a večer spolu pravidelně hráli a komunikovali přes Skype. Nahrávali své herní pokroky a sdíleli si je na YouTube. Komunikovali i přes webkameru. Během videochatu se občas bavili i různými směšnými a komickými kreacemi. Některé souvisely s hrou, jiné byly spíš intimního charakteru (např. částečně vysvěcení předváděli různé fiktivní praktiky).

Jejich přátelství trvalo od 6. ledna do 11. června – tehdy mezi nimi došlo k hádce. Hádka souvisela se samotnou hrou a Petr v návalu vzteku zničil spoustu staveb, které předtím společně ve hře vytvořili. Jakub se na Petra naštvál a na YouTube nahrál videozáznamy Petrových intimních kreací včetně jména, příjmení a mailu. Video se začala na sítích nekontrolovaně šířit. Spousta lidí je posměšně komentovala, vytvářeli parodie a videa sdíleli dál přes Facebook a Instagram.

Třetí aktivita se věnuje kyberšikaně spojené s hraním online her (v našem případě Minecraftu, můžete ale dosadit libovolnou oblíbenou online hru) a cílí hlavně na chlapeckou část kolektivu. Aktivita se zaměřuje na důležitost ochrany osobních údajů v online prostředí, na riziko jejich zveřejnění a zneužití ke kybernetické šikaně.

Aktivitu je vhodná jako skupinová práce. Žákům vytiskneme příběh. Následně je necháme odpovědět na otázky a rozvedeme diskuzi na tema verbální agrese v online prostředí.

Otázky

- 1 Hrajete online hry? A znáte nebo hrajete hru Minecraft?**
- 2 Přečtěte si příběh a rozhodněte, jak byste ho řešili z pohledu Petra a z pohledu Jakuba.**
- 3 V našem příběhu došlo k úniku osobních údajů. Zkuste odhadnout, které osobní údaje jsou na internetu nejvíc zneužitelné a proč? Které osobní údaje máte na internetu vy sami?**
- 4 Jak je možné osobní údaje chránit? Jak to děláte vy?**
Řešení: heslo, anonymizace apod.
- 5 Co byste dělali, kdybyste zjistili, že na internet uniklo video (třeba z webkamery), které je pro vás ponižující – jste na ve směšné situaci?
Kdybyste na YouTube narazili na video, které ponižuje někoho jiného, jak byste se zachovali?**
Řešení: ignorování, nahlášení videa, oznámení rodičům s prosbou o pomoc apod.
- 6 Který osobní údaj je podle vás v online prostředí nejvíc zneužitelný?**
Řešení: otázku je možné pojmout jako brainstorming s tím výsledkem, že nejuznejitelnější je osobní údaj umožňující jednoznačnou identifikaci – fotka obličeje, případně intimní fotky, na kterých je rozpoznatelný obličej.

Shrnutí diskuzní části

Závěrem diskuze by mělo být sdělení, že osobní údaje si na internetu musíme, protože můžou být zneužitelné pro kybernetickou šikanu. V našem příkladu pracujeme s prostředím online her, ale k úniku osobních údajů může dojít např. i na sociálních sítích. Naše jméno a příjmení, kontaktní údaje, fotka nebo video, kde jsme, mají zkrátka svou hodnotu a je nutné si je chránit.

Kde jsou hranice kyberšikany? (metoda „andělé a démoni“)

Zadání

Výroky

- 1 Každý máme právo na svobodu slova, proto můžeme na internetu psát o komkoliv cokoliv.
- 2 Pokud na mě na internetu někdo zaútočí – třeba mi nadává, vyhrožuje mi a uráží mě – mám právo mu to oplatit stejně.
- 3 Na internetu si můžeme dělat všechno, co chceme, protože nejde o reálný svět, ale jenom svět virtuální, kde neplatí to, co ve světě reálném.

Aktivita „andělé a démoni“ je zaměřená na rozvoj argumentačních dovedností žáků. Třída je rozdělená do dvou skupin, jedna obhazuje daný výrok a druhá je v opozici. Po zadání tématu mají žáci prostor na sestavení argumentů a protiargumentů, které pak prezentují. Učitel jako mediátor zapisuje výsledné argumenty v bodech do dvou sloupců na tabuli.

Výrok 1 se zaměřuje na svobodu slova (projevu) na internetu – ta však není neomezená. Svoboda projevu je jedním ze základních lidských práv definovaných v řadě dokumentů – ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v ČR především v Listině základních lidských práv a svobod (článek 17).

Otázky

- 1 Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručené.
- 2 Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jinak a taky svobodně vyhledávat, přijímat a šířit ideje a informace bez ohledu na hranice státu.
- 3 Cenzura je nepřipustná.
- 4 Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace jde omezit zákonem, pokud je to opatření demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.
- 5 Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinné přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Při argumentaci spoléháme hlavně na **kombinaci výroku 2 a výroku 4. To znamená, že sice máme právo vyjadřovat své názory, ale nesmíme zasahovat do práv a svobod druhých lidí** (např. nesmíme podněcovat k násilí a nenávisti, pomlouvat, diskriminovat atd.). Na internetu jednoduše komunikujeme slušně (netiketa).

Výrok 2 se zaměřuje na obranu lidských práv na internetu. **Pokud nás někdo na sítích napadne, musíme volit adekvátní reakci** – např. pokud nám někdo vyhrožuje, neznamená to, že mu budeme vyhrožovat my. Máme spoustu jiných nástrojů, jak svá práva bránit, od nahlášení příspěvku administrátorům, oznámení útoku rodičům, učitelům, blokování, až po ochranu práv soudní cestou (policie, občanskoprávní spor). Pokud totiž reagujeme stejně jako agresor, dopouštíme se stejného jednání. Teoreticky to sice jde argumenty ospravedlnit, ale není to v souladu s netikou (role se přepnuly – z oběti je útočník). Jednoduše se nesnižujeme na úroveň agresora a snažíme se o nadhled.

Výrok 3 cílí na vnímání internetu jako něčeho, co je čistě virtuální. Ale i na internetu jsme odpovědní za všechno, co děláme. Jako příklad můžeme použít kauzu nenávistných komentářů u fotek prvňáčků z teplické základní školy (bližší informace např. tady – [Za nenávistné komentáře pod fotkou prvňáků dostala žena podmínku a pokutu - iDNES.cz](#)). Policie ČR začala stíhat hned několik lidí, kteří fotku komentovali, padlo už i několik rozsudků (podmíněný trest, pokuta 20 000 Kč, víc tady – [Fotka prvňáků z Teplíc vyvolala vlnu nenávisti, škole hrozí podřezáním krků - iDNES.cz](#)). Podobně je možné použít příklad online verbálních útoků (<https://www.bleskove.cz/celebrity/5877-ty-cikanskej-hajzle-tahni-doplynu-pisi->

[desive-vzkazy-zpevaku-radku-bangovi-kvuli-slavikum](https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/radek-banga-soud-vyhruzky.A170823_223741_domaci_lre)) na zpěváka Radka Bangu. Ani tady někteří autoři neunikli trestu (https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/radek-banga-soud-vyhruzky.A170823_223741_domaci_lre).

Výsledkem diskuze by mělo být, že i na internetu jsme odpovědní za všechno, co děláme.

*Materiál vznikl ve spolupráci s projektem E-Bezpečí, Univerzita Palackého v Olomouci.
Aktualizace 30. 12. 2023.*

